

Språklig utveckling
i samband med kunskapsutveckling och samhälls-
utveckling handlar det om i detta nummer av
TNC-Aktuellt.

Lars Olof Björn, Inge Jonsson och Dag Prawitz vid TNC-seminariet "Språket i teknikens och naturvetenskapens gränsområden" den 26 april.

Representantförsamlingens årsmöte	s. 2
Språket i teknikens och naturvetenskapens gränsområden	s. 2
Språket och samhällsutvecklingen	s. 4
Ett nytt projekt: Transportordlista	s. 5
Koncept	s. 5
Notiser	s. 6
Termfrågor i urval	s. 7
Lösningar till korsord m.m.	s. 7
Korsord	s. 8

Representant- församlingens årsmöte

TNCs representantförsamling höll sitt årsmöte den 26 april. Ett trettiotal medlemmar var närvarande vid mötet, som leddes av ordföranden professor Erik Ingelstam. Som nya medlemmar antogs Sjöfartsverket, Statens industriverk och Statens energiverk.

Efter årsmötet hölls ett seminarium, "Språket i teknikens och naturvetenskapens gränsområden", till vilket medlemmar och andra intresserade inbjudits. Läs mer om det i referatet nedan.

Språket i teknikens och naturvetenskapens gränsområden

"Hur växelverkar teknisk-vetenskaplig kunskapsstillväxt med språklig utveckling?"

"Vilka krav ställer vetenskapliga och tekniska landvinningar på nya uttryckssätt?"

"Hur kan man låna från allmänspråket för att beskriva och levandegöra nya företeelser?"

Detta var de frågor som TNC ville skulle belysas under seminariet. Som inledare och paneldeltagare medverkade:

Professor Lars Olof Björn, Universitetet i Lund, fysiologisk botanik

Professor Inge Jonsson, Universitetet i Stockholm, litteraturvetenskap

Professor Dag Prawitz, Universitetet i Stockholm, teoretisk filosofi

Generaldirektör Lennart Holm, Statens planverk, TNCs styrelseordförande

Professor Carl-Ivar Brändén hade också inbjudits, men han var tvungen att lämna återbud p.g.a. sjukdom.

Historik

Inge Jonsson inledde med en historisk återblick och berättade att när antikens vetande systematiserades blev resultatet en hierarki av aktiviteter med samlingsnamnet *artes liberales*, de fria konsterna. De var sju till antalet. Termen *ars* är latinets återgivning av grekiskans *techné*. Således hänger konst och teknik etymologiskt ihop som beteckning för sådana verksamheter som går utöver det naturgivna och förändrar det. I det sjuledade schemat stod grammatiken överst, därefter följde retoriken och dialektiken. Efter dessa tre kom en grupp ämnen som skulle kunna betecknas som naturvetenskapliga. För det antika bildningsidealet existerade dock ingen skillnad i värdering mellan humaniora och naturvetenskap, utan alla var nödvändiga element i en bildad människas utrustning.

Inge Jonsson berättade vidare att grekerna tillskrev poesin en kunskapsförmedlande uppgift. Aristoteles hade menat att poetens främsta egenskap var begåvning-

en att skapa metaforer, att upptäcka överensstämmelser mellan fenomen som inte omedelbart hänger ihop. Senare, bland barocktidens teoretiker, fanns en föreställning om att metaforskandet också skapade ny kunskap.

Termen *symbol* tycks i efterromantiskt språkbruk ha sammanfallit med termen *metafor*. Symbolen skulle i princip vara outtömlig på innebörd; den skulle suggerera snarare än precisera, den skulle väcka längtan efter ett ständigt överskridande av kunskapens gränser. Den romantiska poesin uppehåller sig bokstavligen i vetenskapens gränsområden och gör ofta anspråk på ett högre sanningsvärde än den jordbundna forskningen.

Den realistiska och naturalistiska reaktionen mot romantiken utspelades till stor del i teknikens och naturvetenskapens gränsmarker. Tekniska och naturvetenskapliga landvinningar förnyade t.ex. Strindbergs bildspråk.

Inge Jonsson gav några exempel på litterär fantasi som ligger bortom de gränser som kunskapen hittills utstakat. Harry Martinson använder i Anlara både existerande och ännu ofödda tekniska och vetenskapliga termer inte enbart som stämningsskapande rekvisita, utan han låter dem bära fram den viktiga symboliken.

Vid sidan av föreställningen om dikten som gestaltare av en djupare insikt finns i 1900-talets litteratur starkt självkritiska värderingar som låter poesin bli ett slags språkspel utan några motsvarigheter i verkligheten. Båda dessa föreställningar finns utsagda i Shakespeares En midsommarnattsdröm, varför Inge Jonsson avslutade med dessa rader därifrån:

*The poet's eye, in a fine frenzy rolling,
Doth glance from heaven to earth, from earth to heaven;
And, as imagination bodies forth
The forms of things unknown, the poet's pen
Turns them to shapes, and gives to airy nothing
A local habitation and a name.*

Teoretisk språkfilosofi

Dag Prawitz förklarade att han avsåg att särskilt uppehålla sig vid det första av de teman som TNC ville belysa med seminariet – nämligen hur teknisk-vetenskaplig kunskapsstillväxt växelverkar med språklig utveckling – och att närma sig det från en språkfilosofisk utgångspunkt.

Enligt en äldre filosofisk uppfattning är språket att likna vid en kod. Vad som händer vid kommunikation är att talaren översätter den tanke som han vill kommunicera till ord. Lyssnaren i sin tur översätter orden till en tanke. Enligt denna syn är en människas tankar och därmed också hennes kunskap oberoende av språket. Språket tjänar bara som ett medel för att förmedla tankar eller kunskap. Någon växelverkan är det inte frågan om.

En som vände sig mot denna föreställning om språket som en kod var den tyske filosofen Gottlob Frege, grundläggaren av den moderna logiken och föregångare till den analytiska filosofin. Enligt Frege är språket själva medlet för tankar, det som möjliggör tankar och därmed kunskap. Detta synsätt har vunnit burskap i modern filosofi, och då inte bara när det gäller abstrakt eller teoretisk kunskap. Det är vanligt att säga att vad man

förmår iaktta beror på språket. Man har t.ex. sagt att en effekt av den rika terminologi som en eskimå eller en röntgenspecialist har för att beskriva olika sorters snö eller olika slags röntgenbilder är att de faktiskt också ser snön eller röntgenplåten på ett annat sätt än de som saknar denna terminologi.

Inte heller enligt denna uppfattning i dess mer extrema form sker någon egentlig växelverkan mellan kunskaps-tillväxt och språklig utveckling; språket sätter gränserna för vår kunskap; det är inte möjligt att se något som vi inte har ord eller begrepp för – vi är så att säga fångar i språket.

Om man verkligen skall kunna ge rättvisa åt den växelverkan mellan kunskapens och språkets utveckling som faktiskt äger rum, så måste man särskilt uppmärksamma att våra begrepp är vaga och att vår kunskap är mer eller mindre diffus. Naturligtvis är det möjligt att i någon bemärkelse se något nytt som vi inte har ord eller begrepp för. Man kan visserligen säga att vi då till att börja med inte vet vad det är vi ser. Ett sådant tillstånd yttrar sig som en oro – det vi ser stämmer inte med vårt begreppssystem. För att stilla denna oro inför vi nya ord eller begrepp, som ofta först är mycket vaga. Därefter kan en utveckling ske i två avseenden: dels bildar vi ny diffus kunskap uttryckt i termer av dessa vaga begrepp, dels undergår begreppen en förändring och blir allt tydligare, varvid kunskapen blir allt mindre diffus. Och i denna process sker en växelverkan av det slag som vi här intresserar oss för.

En tydlig utveckling av detta slag återfinns till exempel inom matematiken under de senaste tre hundra åren. Differential- och integralkalkylen kom till genom att nya begrepp såsom *gränsvärde*, *derivata* osv. infördes av Newton och Leibniz. Begreppen var först mycket vaga och till och med motsägelsefulla, vilket bl.a. den empiristiske filosofen Berkeley visade. Inte desto mindre fick vi med deras hjälp en ofantlig kunskaps-tillväxt inom matematiken och naturvetenskapen. Gradvis preciseras också begreppen och återfördes till ett fåtal grundbegrepp. Utvecklingen i det avseendet kulminerade i Russells och Whiteheads stora arbete *Principia Mathematica*, där matematikens alla begrepp återförs genom definition till fyra logiska begrepp.

Det är uppenbart att det var 1700-talets matematiker som hade den stora insikten – inte deras kritiker, som visserligen hade helt rätt i att de använda begreppen såsom de då förstods var motsägelsefulla. Vi måste emellertid tillåta att nya begrepp är oprecisa och låta dem fungera som krokar att hänga upp ännu diffus kunskap på.

Dag Prawitz ansåg avslutningsvis att det nog var riktigt att säga att ingen kunskap är möjlig utan begrepp. Han underströk att det likväl sker en utveckling av dem båda, varvid kunskapens tillväxt står i växelverkan med begreppens fördjupning på det sätt som han antytt i sitt anförande.

Språkets funktion för specialisten

Språket bör möjliggöra kommunikation mellan specialister utan att missförstånd uppstår, ansåg Lars Olof Björn. Men man skall inte i onödan resa murar mellan vardagsspråket och specialisternas språk – det är en fråga om demokrati. Språkets form tyckte Lars Olof Björn

skulle ses mot bakgrund av att vi är en del i det internationella samhället. Det innebär att vi bör eftersträva en terminologi som följer den internationella terminologin men anpassa den till svenska språket.

TNCs verksamhet är viktig. TNC kan ta initiativ, för det räcker inte att rensa ogräs i efterhand. Lars Olof Björn nämnde *atomabsorption* som exempel på en mindre lyckad term, som skapats till följd av en misslyckad översättning. Tekniker reagerar inte alltid för sådana här termval.

En ny term skall helst vara vetenskapligt korrekt, men den skall inte i onödan bryta en språklig tradition. Detta kan vara ett dilemma. Lars Olof Björn exemplifierade med *kopparormen* som döpts om till *kopparödla* och *bläckfisken* som fått behålla sitt namn trots att den är en *mollusk*.

Engelskan har en stor makt över svenska språket. Studenter som har kurslitteratur på engelska kan när de tenterar inte alltid svara på svenska utan hänvisar till det engelska uttrycket, avslutade Lars Olof Björn. Det är också många gånger svårt att finna acceptabla svenska ord.

Diskussion

Lennart Holm frågade paneldeltagarna om de trodde att man kan luras av metaforer och liknelser som tillkommit i ett tidigt skede av en ny begrepps-bildning. Vore det kanske bättre att skynda långsamt?

Lars Olof Björn svarade att detta med att skapa termer är på gott och ont. Om en lärare lägger alltför stor vikt vid att studenterna skall lära sig termer så är det ett hinder – det är begreppen som är viktiga.

Dag Prawitz menade att nya termer behövs. Fackspråk behövs men klyftan mellan fackspråk och vardagsspråk bör inte vara alltför stor. För TNC kan det innebära en balansgång mellan att medverka till att en term blir precis och att inte "läsa" den för tidigt. Termerna får gärna vara vaga i början.

Inge Jonsson presenterade en vision av ett samhälle där all kommunikation sker via datorer. En värld där känslor, stämningar m.m. inte kan uttryckas – men som samtidigt låter den gamla drömmen om ett *lingua franca* gå i uppfyllelse.

Lars Olof Björn trodde att datautvecklingen ökat teknikernas intresse för språket. Datorerna visar oss hur viktigt det är att uttrycka sig exakt och det kan få till följd att vi också i andra sammanhang uttrycker oss precist.

Lennart Holm undrade om kommunikationen med datorer kunde vara ett hot mot vetenskapen bl.a. därför att den begränsar fantasin.

Dag Prawitz instämde i att språket kan utarmas om det i alltför hög grad påverkas av det exakta dataspråket. Vardagsspråket kan också göras exakt men på ett mer subtilt sätt än datorns begränsade regelspråk.

Kreativa vetenskapsmän har många gånger varit nyskapande när det gäller termer, påpekade Dag Prawitz.

Inge Jonsson erinrade om att litteraturen är en stor källa att hämta kunskap ur. Han menade att det finns många som hävdar att poesin är överlägsen alla kunskapskällor. I poesin är ju just metaforen betydelsefull.

Professor Erik Ingelstam tog upp frågan om det möjligen är så att våra sinnesorgan inte räcker till för att bekriva den moderna tekniken. Om vi vill använda vårt dagliga bildspråk så är det redan så fyllt av associationer till vardagen att vi blir "lurade". Vi kan inte se det nya.

Som svar på Erik Ingelstams fråga sade Lars Olof Björn att den djupa beskrivningen av verkligheten måste ske med matematiska termer.

Håll igen den vetenskapliga imperialismen, invände Inge Jonsson. Det finns områden som man inte kan forska i!

Lennart Holm ansåg att TNC borde vara med och diskutera begreppsbyggnad med forskare och avrundade sedan diskussionen med att uttrycka en förhoppning om att vi i framtiden skulle få se doktorander intressera sig för terminologiarbetets teori.

Inge Jonsson, Dag Prawitz och Lennart Holm.

Carl-Johan Carlberg, SIS, och Inger Carsbring, TNC.

Språkkonsulterna Elsa Branting, AMS, Åsa Holmér, TNC, och Marianne Lundell.

Språket och samhällsutvecklingen

Den fjärde april 1984 påbörjade Winston Smith, medlem i yttre partiet i Sanningsministeriet i Oceanien, en dagbok i syfte att där bearbeta sina iakttagelser och uppnå en fast andlig ståndpunkt. Projektet innebar en radikal förbrytelse mot det goda tänkande ("good think"), som enligt direktiven skulle vägleda medborgarna i det totalitära samhälle, där Winston Smith var medborgare.

Den fiktion jag refererar är hämtad från George Orwells roman "Nittonhundraåttiofyra". Den fjärde april 1984 (sic!) inleddes i Stockholm två seminarier med temat "Språket, tekniken och samhällsutvecklingen", arrangerade av IVAs kommitté "Människa-teknik-samhälle" och Föreningen för framtidsstudier. Det inledande seminariet gällde "Språket och samhällsutvecklingen".

Diskussionen inleddes av Inge Jonsson, professor i litteraturvetenskap vid Stockholms universitet, som gav en suggestiv redogörelse för Orwells roman. Tre åtgärder, menade Jonsson, var avgörande för genomförandet av det totalitära Oceanien: nyspråk, dubbeltänkande och tesen om det förflutnas föränderlighet, en tes som omsatt i praktiken innebar historieförfälskning. I den nyspråksordbok som i romanen planeras utkomma i en elfte, definitiv upplaga ska orden bara ha en betydelse, alla bimeningar ska bannlysas. En sådan språklig ekonomi syftar givetvis till reducering av tankeverksamheten och Inge Jonsson menade, att Orwells dystopi (mörka vision) bör uppfattas som ett paradigmiskt varningsord (varnande exempel).

Programbladets ingress – "Orwells vision – vår verklighet" – utgjorde en förnimbar bakgrund till ett anförande av Stig Strömholm, professor i juridik vid Uppsala universitet, därtill skönlitterär författare. Strömholms historiska exposé över rättssamhället utmynnade i en positiv bild av västvärldens nutida samhälle. Tryggheten, mångfalden och valmöjligheterna är unika, och för att värna om dessa mänskliga fri- och rättigheter fordras ett väl utbyggt regelväsen. Språket är den rättsliga regelringens enda hjälpmedel.

Tredje och sista föredragshållare var Bengt Nerman, författare och rektor vid Journalisthögskolan i Stockholm. Nerman trängde djupare in i förutsättningarna för det tillstånd som beskrivs i "Nittonhundraåttiofyra" och anknöt därvid till en fråga, som inledde seminariet. Om Orwells "1984" vore här skulle vi då se det? Vad som syns utanpå är lätt att uppfatta men inte det som vi bär inom oss. En genomgripande förändring av språket, som i "Nittonhundraåttiofyra", påverkar också vår gemenskapsupplevelse.

Det nutida samhällets problem beskrev Strömholm närmast som en fråga om språkligt förfall. Det svenska språket hotas av urholkning och det borde, menade Strömholm, vara språkvårdarens uppgift att tala om vad som är rätt, inte vad som är mest brukligt! Han varnade också för följderna av det rationalistiska samhällets överdrivet ekonomiska tänkande. Människans behov av symbolvärden måste försvaras.

Inge Jonsson replikerade att man inte utan vidare kan

beordra Svenska språknämnden att utfärda normer. Skillnaden i komplikationsgrad mellan att t.ex. bestämma fasta kroppars rörelse i rummet och att fastställa språkbruket är avsevärd. Man bör under alla omständigheter se upp med den typ av språklig förvanskning som kan härledas ur ett falskt analogitänkande. Som avskräckande exempel nämnde Jonsson Riksrevisionsverkets aktuella rapport om forskningen, där mänskliga och intellektuella processer beskrivs i renodlat ekonomiska termer.

"Skriv bara det du själv förstår!" var Bengt Nermans revolutionerande rekommendation till sina elever vid Journalisthögskolan. En förvanskning av språket i vårt samhälle är märkbar, ansåg han. Påfallande är massmedias missbruk av ordet "vi" varmed sugereras en falsk gemenskap, som skapar tomrum. Nerman önskade, liksom Orwell och hans språkrör i romanen, "en tid då människor är olika men inte lever ensamma". En människas språk blir klart och tydligt, då hon i dialog med andra tvingas förtydliga sin individualitet.

Magdalena Gram

Ett nytt projekt: Transportordlista

Förflyttning och transport är ett ämne som har stor betydelse för många verksamhetsområden. Det kan gälla transporter inom ett företags anläggningar, transporter mellan företag, transporter från företag till konsument eller personbefordran. Behovet av en enhetlig och ändamålsenlig terminologi på området är därför stort, vilket bl.a. tagit sig uttryck i en svensk transportordlista, som Transportforskningskommissionen gav ut 1981 (Transportordlista – Begreppsdefinitioner och termer. TFK-rapport 1981:4).

Ordlistan fick ett positivt mottagande bland användarna. Trots detta har man ansett att tiden nu är mogen för en revidering, bl.a. därför att den existerande versionen saknar termmotsvarigheter på främmande språk. Detta anses vara en brist eftersom ämnet i så hög grad har internationella aspekter.

Projektet kommer att ledas av SIS tekniska kommitté 37/16 Transport – Terminologi. Själva utredningsarbetet och dess koordinering kommer att bedrivas inom TNCs kansli under medverkan av bl.a. utomstående experter på de olika delområdena.

Transportordlistan är i nuvarande skick systematiskt uppställd, med termposterna grupperade under följande rubriker: allmänna transporttermer, gods, lastbärare, förpackningar, truckar, lyftanordningar, transportörer, vägtransportmedel, lastbilspåbyggnader, järnvägstransportmedel, sjöfart och hamnverksamhet, flygtransportmedel, lager och terminaler, ekonomi och administration.

Den här uppläggningsen kommer av allt att döma att behållas, med det tillägget att ordlistan i sin nya version skall ägna större uppmärksamhet åt termer som rör styrning och ledning av transportverksamhet. Därutöver kommer givetvis systematiken i stort att ses över (smärre omdisponeringar, igenfyllande av luckor). Även termur-

valet inom de enskilda delområdena kommer att bli föremål för översyn (kompletteringar, strykningar), liksom också definitionernas utformning.

Projektplanen förutsätter att arbetet med systematiken och termurvalet slutförs under första halvåret 1984, medan definitionerna bearbetas under andra halvåret, då också termmotsvarigheter på engelska, franska och tyska skall tillföras materialet. En remissversion av ordlistan skall föreligga i början av 1985. Hela arbetet beräknas vara slutfört under hösten samma år. Resultatet kommer att redovisas i form av en ny utgåva av ordlistan, publicerad av SIS och TNC gemensamt.

Bo Svensén

Koncept

När jag läste tidningen häromdagen hajade jag till inför en annons – inte för att annonsen var speciellt uppseendeväckande utan för att mina ögon fastnade för ett "nytt" ord. Eller rättare ett ord med en som jag trodde ny betydelse.

"Antag att ni har en dator (i en viss storleksklass) och plötsligt behöver en större maskin. Det enda ni behöver göra är att meddela oss genom någon av era terminaler och vi bekräftar utbyggnaden inom några minuter. När behovet av kapacitet minskar, kan ni lika snabbt byta tillbaka till basnivån. Vi tycker att det här *konceptet* borde vara intressant för varje organisation som värderar sin databehandling i lönsamhetstermer. Minst lika intressant är vårt andra *koncept*, som går ut på att ni har egen dator på X ..."

Koncept betyder enligt Illustrerad svensk ordbok 'utkast, kladd; manuskript, papper'. När datorfolk talar om *koncept* har de emellertid överfört betydelsen av ordet *concept* i engelskan: 'idea of a class of objects, general notion'. Och här i annonsen används ordet följaktligen med den betydelsen, alltså: 'begrepp, idé'. I Ove Oskarssons artikel *Engelska språket och datorterminologi* i förra numret av TNC-Aktuellt kan man läsa mer om hur svenska ord får sin betydelse vidgad genom lån från engelskan.

Det mest ironiska i sammanhanget är att den här "nya" betydelsen hos ordet *koncept* inte alls är ny. I SAOB finner jag följande:

"1) (+) uppfattning, föreställning, begrepp, tanke, idé, mening; besked; fattningsgåva. OPETRI *GudzOrdh* A 2 b (1528). (*Gesällen befanns*) thala heel orimmeligit, och hafwa mycket confusa concepter. *CollMedP* 1691, s. 17. Enär vi begynne at gå något längre än våra sinnen hinna at följa med, så at vi med vår Concept the subtiligaste tings varelse och egenskap måste fatta (*osv.*). TISELIUS *Vätter* 2:91 (1730). Förestälte Jsrael Bengtson huru ringa Concept, han om sitt döpelses förbund och Christendom ägde. *VRP* 17/5 1736. Jag har .. icke kunnat skaffa mig vidare concept derom (*dvs. angående vissa skrивerier om förf:s broder*). LEOPOLD (*SVS*) II. 1: 181 (1784). – särsk. ...

2) om skriftlig framställning 1. karta o.d. i icke fullständigt utarbetat 1. icke renskrivet resp. renritat skick, utkast, "kladd"; skriftligt utkast 1. manuskript

till muntlig framställning; äv. (numera bl. ss. första led i ssg) om koncept 1. kopia som förvaras ss. originalhandling i ämbetsverk. ...”

Som vi kan se använde Olaus Petri redan 1528 *koncept* i betydelsen 'uppfattning, föreställning, begrepp, tanke ...', (+) innebär att den betydelsen så småningom dog ut, och sedan dess har endast den andra betydelsen 'manus, kladd, papper' varit i svang. I uttrycket "tappa koncepterna" lever dock den första betydelsen vidare; det är alltså inte de papper man tappar som gör att man blir förvirrad, utan snarare förlorar man rätt och slätt förståndet!

Åsa Holmér

Notiser

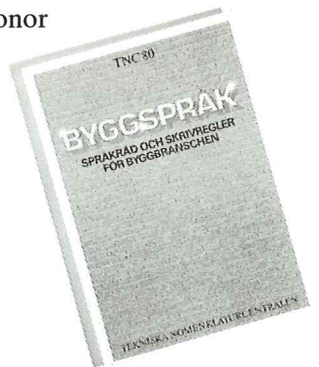
Nu är skrivhandboken Byggspråk klar!

Skrivhandboken **Byggspråk – Språkråd och skrivregler för byggbranschen** (TNC 80) är nu klar (i TNC-Aktuellt nr 4/5-83 berättade vi om boken; sedan dess har boken ändrat namn).

Byggspråk vänder sig till alla som skriver texter med anknytning till byggområdet. Den riktar sig t.ex. till dem som skriver bestämmelser, rapporter, utredningar eller som informerar om företeelser inom byggbranschen. Svensklärare som har byggklasser kan också använda boken i sin undervisning.

Priset på boken är 119 kronor och den kan beställas från

Svensk Byggtjänst
Box 7853
103 99 Stockholm
tfn 08-730 51 00

I Norge: Stor satsning på en norsk oljeterminologi

I mars ingick det norska oljebolaget Statoil ett avtal med Universitetet i Bergen/Norsk termbank om bistånd till utarbetandet av ett 70-tal handböcker på norska. För att kunna genomföra projektet har Statoil satsat 4,3 miljoner norska kronor (för perioden 1984-85).

I projektet ryms också möjligheten att utarbeta en stor norsk oljeordbok. Avtal härom har ännu inte ingåtts.

Bakgrunden är denna: 1987 skall oljeborningsplattformen GULLFAKS A tas i drift. Den blir den första helt norska plattform för vilken Statoil är den störste ägaren. När plattformen är i drift hoppas man att ett norskt oljefackspråk skall ha utvecklats. I dag är situationen annorlunda – på plattformarna talas ett blandspråk med ett stort inflöde av engelska termer. Inflödet har skett utan styrning och utan anpassning till norsk ordbildning och syntax. Oklarheter i kommunikationen har varit en säkerhetsrisk i arbetet. Dessutom har det varit en stor nackdel i undervisningen inom oljeverksamheten att det saknats en fullständig norsk oljeterminologi.

Statoil skall i samband med GULLFAKS-projektet utarbeta dessa handböcker, som skall utgöra ett slags bruksanvisning för driften av oljefältet. I och med att avtalet om en norsk oljeterminologi har tecknats skall en projektgrupp med ca 10 personer bistå Statoil i handboksarbetet med allmänspråklig och fackspråklig rådgivning.

Parallellt med rådgivningen skall terminologerna samla oljetermer, kontexter och definitioner. Terminologin skall läggas in i den norska termbanken.

I projektplanen (TERMINOL-projektet) står att utarbetandet av oljeterminologin skall ske i nära samarbete med de sakkunniga så att terminologin blir funktionell. Därför bör det också finnas ett visst mått av terminologiutbildning för fackfolket under projektperioden, t.ex. i form av kurser eller seminarier.

Handböckerna skall vara färdiga i juni 1985.

Besök från UMIST

Lisa Price från University of Manchester, Institute of Science and Technology (UMIST), besökte TNC torsdagen den 3 maj. Hon ville informera sig om dagsläget i TERMDOK-utvecklingen. Särskilt intresserade hon sig för frågor som rörde termbanksklassifikation och brukarnas intresse för och attityd till direktåtkomst.

I Storbritannien finns i dag inte någon central termbank. Under 1980 fick institutionen, ledd av professor J C Sager, projektmedel för att göra en förstudie till en brittisk termbank. TNC besöktes då av John McNaught som diskuterade olika tekniska och administrativa frågor kring termbankshantering.

Förstudien visade att det finns ett behov av en brittisk termbank. Den resulterade också i ett fylligt underlag som skall vara vägledande i utformningen av ett termpostformat, i valet av ämnesklassifikation och programvara. Ytterligare utredningar kring dessa tre frågor har nu högsta prioritet i utvecklingen av den brittiska termbanken, som dessvärre ännu inte har fått någon betydande sponsor. I avvaktan på detta har man inom UMIST beslutat att utveckla en demonstrationsmodell av en termbank, baserad på en mikrodator. Modellen skall demonstreras för första gången vid en Aslib-konferens i London i november 1984. Man hoppas att det därefter skall vara lättare att hitta sponsorer till projektet British Term Bank.

”Om inte jag får termen inom tio minuter så hittar jag på någonting själv och då blir det inte bra.”

Sagt av en stressad telefonfrågare till
Andreas Santoft på TNCs Termtjänst.

Termfrågor i urval

FRÅGA: Är en rökdetektor detsamma som en brandvarnare?

SVAR: Nej. Detektorer, såsom t.ex. rökdetektorn eller värmedetektorn, används i första hand för att påvisa rök respektive värme, inte för att varna för brand. Den rökdetektor med larm som man använder i t.ex. bostäder och vars enda uppgift är att varna för brand har därför kommit att benämnas brandvarnare.

I brandlarmsanläggningar, mer avancerade än de för hemmabruk, skiljer man på detektorn och larmdonet. I en statlig utredning, 1978:30 Brand inomhus, beskrivs *brandvarnaren* som 'en kombination av rök- eller värmedetektor och larmdon, vanligen med inbyggd energikälla'.

Det är olyckligt om än förståeligt att det uppstått en uppdelning i brandvarnare för hemmabruk och brandlarmsanläggningar. Termerna *rökdetektor* och *brandvarnare* borde inte någonstans, inte ens hemma, vara synonyma.

?

FRÅGA: Hur definierar TNC några så vardagliga ord som *antändning*, *explosion*, *flamma* och *rök*?

SVAR: Ur TNC 75 Plan- och byggtermer 1980 är följande definitioner hämtade:

antändning

initiering av förbränning med låga eller gnista

förbränning

oxidation varigenom kemisk energi omvandlas till värme

I ett standardförslag från ISO (the International Organization for Standardization), ISO 472/DAD 1 Plastics-Vocabulary, definieras *flamma* som även benämnes *låga*:

förbränningszon i gasfas som avger ljusstrålning

Vad som skiljer flammen något från lågan kan utläsas i Svenska Akademiens Ordbok (1926 resp. 1942) under *flamma* "eldslåga, särsk. om låga som brinner starkt och häftigt o. med klart lysande sken" och under *låga* "ljusfenomen som uppstår vid förbränning av ett gasformigt ämne l. av ett flytande l. fast ämne (i det att detta vid förbränningen sönderdelas i gasformiga produkter); brinnande gas; flamma."

explosion

snabb expansion till volym som är mycket större än den ursprungliga
(TNC 73 Bergteknisk ordlista)

rök

förbränningsgaser inklusive eventuellt medföljande partiklar; även om partikelförande gaser från kemisk eller metallurgisk process
(TNC 69 Luftbehandlingsordlista)

Definitioner till sådana här allmänt använda ord kan många gånger vara löjeväckande, men i ett visst fackspråkligt sammanhang fyller de sin funktion och kan t.o.m. vara nödvändiga.

?

FRÅGA: Kan även andra material än keramiska sägas vara *eldfasta*? Vad skiljer *brandbeständig* och *eldbeständig*?

SVAR: Termen *eldfast* har en speciell innebörd när det gäller keramiska material. *Eldfasthet* är 'motståndsförmåga mot höga temperaturer; eldfasthet hos keramiskt material anges av en kägelsmältpunkt motsvarande lägst ca 1 500 °C' (Keramisk ordlista SIS 13 50 11). Kägelsmältpunkten är en storhet som mäts i pyroskop enligt bestämda metoder. I en anmärkning tillägger man i ordlistan att benämningen *eldfast* som t.ex. i "eldfast gryta" och "eldfast form" är oriktig. Man bör hellre använda *ugnssäker*, *kokplattsäker*, *flamsäker* e.d.

Svaret på frågan är att man inte bör använda termen *eldfast* för andra material än keramiska. Alternativ finns, t.ex. *värmehårdig* och *värmebeständig*.

Brandbeständig är inte liktydigt med *eldbeständig*. Det som är *eldbeständig* är, helt allmänt, motståndskraftigt mot eld, även under långvarig påverkan. Förutom att *brand* inte är liktydigt med *eld*, används termer med *brand-* som förled såsom *brandsäker*, *brandhårdig* speciellt för att beskriva material och byggnadsdelar som uppfyller vissa brandtekniska krav.

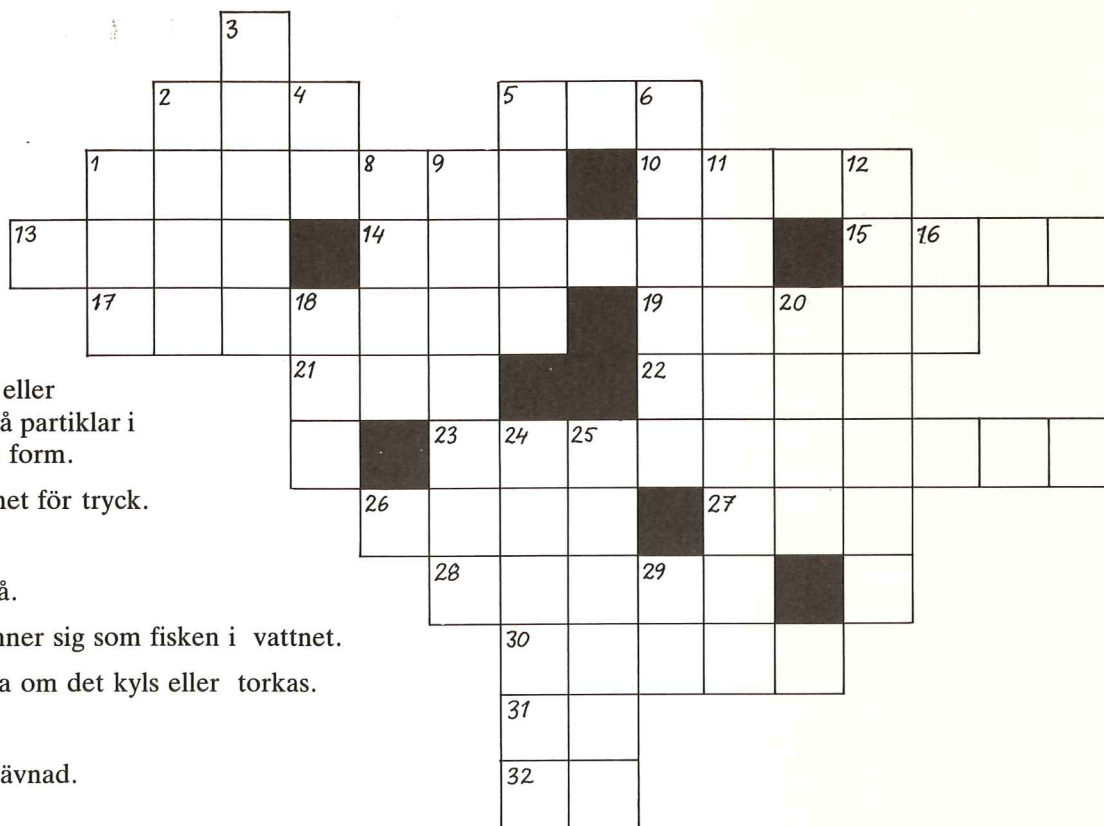
Inger Carsbring

Lösning till korsord i TNC-Aktuellt nr 6 1983

		2.	K	
1.	S	T	R	Å
	K		Ä	L
6.	V	I	P	P
	I		7.	P
8.	S	5.	V	A
	S	E	D	A
10.	A	D	E	P

Det engelska ordet med 5 bokstäver vars uttal inte förändras när 4 av dem tas bort är **queue**.

Korsord

Vågrätt

1. Blandning av luft eller annan gas och små partiklar i fast eller flytande form.
2. Tidbegränsad enhet för tryck.
5. C.
10. Kan man spela på.
13. Är den i som känner sig som fisken i vattnet.
14. Kan material göra om det kyls eller torkas.
15. Vass spets.
17. Förhårdning av vävnad.
19. Frestar sovjetter.
21. Svängningsrörelse.
22. Fristad.
23. I den här är det fuktigt.
26. Skikt i avfallsupplag.
27. Skulle kunna stå för namnet aktiva asketers grupp.
28. Term för vätska och gas.
30. Slakten.
31. I skalan.
32. Krediteras.

Lodrätt

1. Är sänkt.
2. Kan kritiken vara.
3. Bor i Finland.
4. Kan man göra på sjön.
5. Hål för ankarkätting.

6. Kliar.
8. Sammanslutning.
9. Beskriver berg.
11. Kan aktier ha blivit.
12. Vetenskapen om djurens beteende.
16. Korsordsgräs.
18. Kom först.
20. Damma.
24. Elektriskt kunnande.
25. Protein.
29. Inflammation.

Sänd Din lösning till TNC och deltag i tävlan om priserna:
Första, andra och tredje pris: Valfri ordlista ur TNCs
produktion.

Namn: _____

Företag: _____

Adress: _____

Postadress: _____

Telefon: _____

I redaktionen:

Berit Björk
Anna-Lena Bucher
Inger Carsbring

Prenumeration:

Gunnel Johansson

TNC-Aktuellt utkommer med 6 nr per år och kostar 30 kr.
Eftertryck tillåts om källan anges.